

Tietopaketti koulupolun alkuun

Ihminen edellä

Suomen CP-liitto ry

Tietopaketti koulupolun alkuun

Tämä tietopaketti on koottu tukemaan opettajia, koulunkäyntiavustajia, oppilaita ja vanhempia. Sen tavoitteena on antaa vinkkejä asioista, jotka voivat helpottaa ensimmäisiä kouluvuosia, kun oppilaalla on cp-vamma.

Tietopakettiin on kerätty usein kysytyjä kysymyksiä ja aihealueita, joista opettajat ovat kaivanneet lisätietoa. Se ei kuitenkaan kata kaikkea mahdollista aiheeseen liittyvää. Jokaisen oppilaan tarpeet tulee kartoittaa yksilöllisesti ja järjestää tukipalvelut tarpeiden mukaan.

Sisältö

1. Mikä on cp-vamma?	3
2. Usein kysytyt kysymykset	6
3. Kohti onnistunutta inklusiota	11
4. Oppimisen haasteet	13
5. Kuinka puhua vammasta koulussa?	19
6. Kommunikointi	22
7. Kannusta omatoimisuuteen	25
8. Kirjoittamaan oppiminen	28
9. Istuma-asento	31
10. Vinkkejä koulun retkiä varten	33
11. Koululiikunta	35
12. Väline- ja tarvikevinkkejä	37
13. Apua teknologiasta	39
14. Kirjallisuutta	40

Tietopaketti voi tukea myös muiden liikuntavammaisten oppilaiden opettajia.

1 Mikä on cp-vamma?

Cp-vamma (Cerebral Palsy) on pysyvä liikuntavamma.

Se jaetaan kolmeen päätyyppiin, joista jokainen vaikuttaa liikkumiseen eri tavoin. Liikkeet voivat olla äkkinäisiä ja lihakset voivat olla jäykkiä tai kireitä. Joillakin esiintyy nykiviä liikkeitä ja vapinaa. Cp-vamman vaikeus voi vaihdella yhden käden heikkoudesta melkein täydelliseen liikuntakyvyttömyyteen.

Lapsilla, joilla on cp-vamma, voi olla epilepsia tai muita liitännäisvammoja, jotka vaikuttavat puheeseen, näköön, kuuloon ja/tai älylliseen kehitykseen.

Yleensä cp-vamma huomataan ensimmäisen puolentoista elinvuoden aikana, kun lapsi jää ikätasostaan jälkeen liikkumisessa. Suurin cp-vammariski on keskosilla ja lapsilla, joiden syntymäpaino on alhainen.

Suomessa cp-diagnoosin saa vuosittain 100–120 lasta. Cp-vamman syy jää useimmiten tuntemattomaksi.

Cp-vamman tyypit

Cp-vamma jaetaan kolmeen päätyyppiin:

Spastinen cp-vamma: Tämä on cp-vamman yleisin muoto. Spastisuus tarkoittaa lihasten jäykkyyttä tai kireyttä. Lihasten kireys johtuu siitä, että viesti ei välity aivojen vaurioituneesta osasta lihaksille oikealla tavalla.

Kun vammaton lapsi tekee jonkun liikkeen, osa lihaksista jännittyy ja osa rentoutuu. Lapsilla, joilla on spastinen cp-vamma, molemmat lihasryhmät voivat jännittyä, mikä tekee liikkumisesta vaikeaa tai mahdotonta.

Atetoottinen cp-vamma: Atetoosi tarkoittaa tahattomia ennakoimattomia liikkeitä. Tahattomia liikkeitä ilmenee jopa levossa ja ne näkyvät parhaiten henkilön liikkeessa. Henkilöillä, joilla on atetoottinen cp-vamma, on usein heikot lihakset ja he tuntuvat veltoilta kannettaessa.

Ataktinen cp-vamma: Tämä on cp-vamman harvinaisin muoto. Ataksia tarkoittaa hallitsemattomia nykiviä liikkeitä ja vapinaa. Ataksia voi aiheuttaa myös huonoa tasapainoa.

Usein cp-vamma ei ole selvästi yhdentyypinen, vaan yhdistelmä eri muotoja.

Mihin osaan kehoa cp-vamma vaikuttaa?

Tämä vaihtelee yksilöittäin. Cp-vammasta puhuttaessa käytetään tiettyjä ilmauksia kuvaamaan vamman esiintymistä kehossa:

Monoplegia Vamma vaikuttaa vain yhteen raajaan.

Hemiplegia Vamma vaikuttaa vain toisen puolen jalkaan ja käteen.

Diplegia Vamma vaikuttaa molempiin jalkoihin selvästi enemmän kuin käsiin. Henkilöillä, joilla on diplegia, on usein motorisia haasteita käsien käytössä.

Triplegia Vamma vaikuttaa kolmeen raajaan.

Tetraplegia Vamma vaikuttaa molempiin käsiin ja jalkoihin. Se voi vaikuttaa myös keskivartaloon, kasvoihin ja suuhun.

Kehon osat, joihin vamma vaikuttaa

Monoplegia

Hemiplegia

Diplegia

Triplegia

Tetraplegia

Mikä aiheuttaa cp-vamman?

Cp-vamman aiheuttaa aivojen osan vaurioituminen. Termiä cp käytetään, kun ongelma on syntynyt aivojen kehittyessä, yleensä ennen syntymää. Useimmissa tapauksissa cp-vamman syy on tuntematon.

Cp-vamman riski on suurempi keskosilla ja lapsilla, joiden syntymäpaino on alhainen. Vaikka vamman syyt ovat epäselviä, cp-vamma voi johtua enneaikaisesta syntymästä tai raskaudenaikaisesta vauriosta, joka on aiheuttanut enneaikaisen syntymän.

Joissakin tapauksissa aivovaurio voi syntyä:

- Raskauden alkukuukausina, jos äiti saa jonkun infektiotaudin, kuten vihurirokon.
- Siksi että lapsi ei kasva normaalisti raskauden aikana.
- Missä tahansa vaiheessa, jos vauvan hapensaanti estyy, erityisesti synnytyksen aikana. Nykytutkimuksen mukaan cp-vamma voi joissakin tapauksissa johtua poikkeavuuksista, jotka ovat olemassa jo ennen syntymää ja vaikuttavat synnytykseen.
- Hieman syntymän jälkeen, jos vastasyntyneelle kehittyy vakava infektio kuten aivokalvontulehdus tai aivotulehdus, joka voi harvoissa tapauksissa aiheuttaa aivovaurion.
- Tapaturmaisesti lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana, esimerkiksi auto-onnettomuuden tai läheltä piti -hukkumistilanteen vuoksi.

Lisätietoa osioista 2. Usein kysytyt kysymykset ja 14. Kirjallisuutta.

2 Usein kysytyt kysymykset

Voiko oppilaalla olla joitakin muita haasteita?

- **Oppimisvaikeudet**

Oppilailla, joilla on cp-vamma, voi olla tiettytyypisiä oppimisvaikeuksia, kuten lyhytjänteisyyttä, motorisen suunnittelun haasteita (liikkeen koordinoinnin ja säätelyn ongelma), hahmotushäiriöitä ja kielellisiä ongelmia. Nämä voivat vaikuttaa lukemaan ja kirjoittamaan oppimiseen sekä numeroiden kanssa työskentelyyn. **Lisätietoja** osiossa 4. Oppimisen haasteet.

- **Kehitysvamma**

Cp-vamma ei tarkoita kehitysvammaa. Osalla henkilöistä, joilla on cp-vamma, on myös kehitysvamma. Se voi vaihdella lievästä vaikeaan. Vaikeaselkoinen puhe, syljen valuminen tai erilaiset liikkumisen tavat voidaan virheellisesti tulkita kehitysvammaksi.

- **Hahmotushäiriöt**

Hahmottaminen tarkoittaa havaintotiedon tulkintaa. Sen avulla lapsi osaa esimerkiksi kiertää esteitä, suunnistaa eri paikkoihin koulussa, arvioida tavaroiden kokoa ja muotoa ja ymmärtää miten viivat yhdistyvät kirjaimiksi. Hahmotushäiriöt eivät välttämättä käy ilmi ennen koulun aloitusta.

- **Kommunikointi- tai kielelliset vaikeudet**

Cp-vammaan voi liittyä ajatusten ymmärtämisen tai ilmaisun hankaluuksia. Tällöin tarvitaan apua ohjeiden seuraamisessa, lauseiden muodostamisessa, tarkkojen tietojen antamisessa tai johdonmukaisten tärinöiden kertomisessa. Tällaiset ongelmat voivat vaikuttaa oppimiseen.

- **Puhevaikeudet**

Henkilöillä joilla on cp-vamma voi olla puhevaikeuksia, jos vamma vaikuttaa suun lihaksiin. Jos puhuminen on vaikeaa, apuna voidaan käyttää puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatitapoja. Vaikeaselkoinen puhe ei välttämättä tarkoita kehitysvammaa.

- **Syömisen ja juomisen vaikeudet**

Cp-vamma voi vaikuttaa suun, huulten ja kielen liikuttamiseen tarvittaviin lihaksiin. Joillakin on puremis- ja nielemisvaikeuksia.

- **Syljen valuminen**

Lihasten puutteellisen hallinnan vuoksi cp-vammaan voi liittyä eriasteista syljen valumista, mikä voi lisääntyä oppilaan keskittyessä hienomotoriikkaa vaativan tehtävän suorittamiseen.

- **Tuntoaisti**

Tuntopuutokset voivat vaikeuttaa hieno- ja karkeamotoristen liikkeiden suorittamista. Vaikutus riippuu raajojen toimintakyvystä. Tuntopuutokseen liittyy usein kehon hahmottamisen hankaluutta, minkä vuoksi lapsi voi tarvita rohkaisua uskaltaakseen käyttää niitä raajoja, joissa tunnotomuutta esiintyy.

- **Näkö**

Joillakin cp-vammaan liittyy näkövamma, esimerkiksi karsastusta, jossa toinen tai molemmat silmät katsovat joko liikaa sisäänpäin tai ulospäin eivätkä näin toimi yhteen. Siitä voi seurata kaksoiskuvia tai katseen tarkentamista yhdellä silmällä kerrallaan.

- **Kuulo**

Cp-vammaan voi liittyä kuulovamma.

- **Epilepsia**

Henkilöillä, joilla on cp-vamma, voi olla myös epilepsia. Epilepsiahoituksia voidaan hoitaa lääkärin määräämillä lääkkeillä. Usein lääkitystä joudutaan vaihtamaan useita kertoja ennen kuin hoitotasapaino löytyy. Kohtauksia ei aina saada kuriin lääkityksellä.

Muuttuuko oppilaan terveydentila ajan myötä?

Cp-vamma on pysyvä ja elinikäinen vamma. Kaikki oppilaat kehittyvät ja oppivat kasvaessaan. Aikaisilla tukitoimilla vamman vaikutus arkielämään voidaan minimoida, ja lasta voidaan rohkaista käyttämään kykyjään täysipainoisesti. Cp-vammaa ei kuitenkaan voi parantaa.

Vaikka cp-vamman aiheuttanut vaurio ei etene, on mahdollista että eteen tulee tilanteita jolloin uuden oppiminen vaikuttaa pysähtyneen. Tämä voi johtua:

- **muiden asettamista odotuksista**
Oppilaalle, jolla on cp-vamma, yksinkertaisten asioiden oppiminen voi viedä tavallista kauemmin.
- **sairastamisesta**
- **stressistä, joka voi johtua elämänmuutoksista kuten muutto tai uusi vauva perheessä**
- **epilepsiasta**

Miten oppilas voi liikkua koulurakennuksessa ja sen ympäristössä?

Oppilaiden kyky liikkua kouluympäristössä vaihtelee suuresti. Koulun tiloihin voidaan tehdä esteettömyyttä parantavia muutostöitä, kuten ramppeja ja kaiteita luokkiin ja muihin tiloihin.

- Osa käyttää erityistukia, kuten nilkka-jalka-ortooseja (eli dafoja), osa käyttää kävelytelinettä tai kyynärsauvoja pitämään tasapainoa. Osa käyttää pyörätuolia.
- Joillakin voi olla useita liikkumisen apuvälineitä eripituisia matkoja varten.
- Kävelemisen apuvälineiden kanssa voi olla vaikeaa kantaa esimerkiksi reppua tai tarjotinta.

Huomioi ainakin

- Varaa tilasta toiseen siirtymisiin riittävästi aikaa.
- Oppilaasta voi tulla väsyneempi tai kömpelömpi koulupäivän tai -viikon loppupuolella.

Kehittykö oppilaan puhe ajan myötä?

Useimmat henkilöt, joilla on cp-vamma, oppivat puhumaan, mutta eivät kaikki. Jotkut puhuvat jonkun verran, mutta vaikeaselkoisesti. Oppilaat, jotka eivät kykene puhumaan, käyttävät puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointitapoja, kuten kuvista tai symboleista koostuvaa kommunikointitaulua, viittomia tai puhelaitetta.

Pystyykö oppilas huolehtimaan itsestään koulupäivän aikana?

On tärkeää kannustaa oppilasta kehittämään päivittäisessä elämässä tarvittavia taitoja ja antaa olla mahdollisimman omatoiminen esimerkiksi koulun ruokalassa tai kirjastossa. Monissa asioissa tarvitaan toki apua: oppilaan voi olla hankala esimerkiksi kuoria perunoita tai avata repun vetoketjua.

Cp-vammaisten oppilaiden omatoimisuus vaihtelee suuresti: vaikeavammaiset henkilöt tarvitsevat aina paljon ulkopuolista apua. On kuitenkin tärkeää kysyä oppilaalta itseltään, tarvitseeko hän apua.

Liittyykö cp-vammaan käytöshäiriöitä?

Cp-vamma on liikuntavamma, johon ei yleensä liity mitään tiettyjä käytöshäiriöitä. Tässäkin asiassa oppilaiden käytöksessä ja kyvyssä kestää arkielämän vaatimuksia on paljon eroja.

Jotkut turhautuvat siihen, etteivät pysty tekemään samoja asioita kuin ikätoverinsa tai kommunikoimaan tarpeitaan muille.

Oppilaan kyky ymmärtää omia haasteitaan ja käsitellä niitä voivat vaikuttaa siihen, kuinka herkästi hän turhautuu. Samoin siihen vaikuttavat oppilaan kognitiiviset ja fyysiset taidot

Joillekin vamman tuomat haasteet ovat henkisesti ylikuormittavia.

On tärkeää, että oppilaan perhe ja koulun henkilökunta/avustaja pääsevät yhteisymmärrykseen siitä, millaista käytöstä oppilaalta on syytä odottaa.

Kaikki oppilaat tarvitsevat tukea oppiakseen toimimaan osana koululuokkaa ja käyttäytymään koulumaailmaan sopivalla tavalla.

Lyhentääkö cp-vamma eliniänodotetta?

Useimmat cp-vammaiset ovat terveitä ja elävät normaalipituisen elämän.

Miten koulu voi auttaa oppilasta, jolla on cp-vamma?

Cp-vammaiset oppilaat voivat oppia koulussa tekemään asioita, joita he eivät ole tehneet muualla. Mallin ottaminen toisista lapsista ja pyrkimys toimia ryhmän käyttäytymisodotusten mukaisesti voi kehittää oppilaan taitoja huomattavasti. Halu olla muiden kaltainen motivoi voimakkaasti, eikä vastavaa kimmoketta välttämättä ole tarjolla kotona tai muissa ympäristöissä.

Huomioita oppilaan kehityksen tukemisesta

Muista, että oppilas, jolla on cp-vamma, on monessa asiassa samanlainen kuin kaikki muutkin. Hänelle on yhtä tärkeää saada ystäviä ja hyväksyntää.

- Keskity siihen, minkä oppilas osaa ja mieti, miten oppilaan taitoja voisi kehittää siten, että hän saa onnistumisen kokemuksia ja myönteinen minäkuva vahvistuu. Näe lapsi vamman takana.
- Rohkaise muita oppilaita ja kerro heille, kuinka tärkeää oppilaalle on olla mahdollisimman itsenäinen.
- Anna oppilaalle mahdollisuus osallistua kaikkeen opetukseen.
- Aseta oppilaalle optimistiset mutta realistiset odotukset.
- Tee kiinteästi yhteistyötä vanhempien ja eri alojen ammattilaisten kanssa, jotta oppilas saa kykynsä mahdollisimman hyvin käyttöön. Omalla positiivisella asenteellasi vaikutat myös oppilaisiin.
- Hanki tietoa cp-vammasta ja oppilaan kyvyistä, tarpeista ja kiinnostuksen kohteista.

3 Kohti onnistunutta inkluusiota

Kun vammaisen lapsi sijoitetaan tavalliseen kouluun, tärkeimmät tavoitteet ovat lapsen sosiaalisten taitojen ja itsetunnon kehittyminen sekä mahdollisuus osallistua koko opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen.

Onnistuessaan inkluusio tarkoittaa, että oppilas, jolla on cp-vamma, pääsee osallistumaan kaikkeen koulun toimintaan luokkahuoneessa, koulun yhteisissä tilaisuuksissa, liikuntatunneilla, kirjastossa, välitunneilla ja eri toimintojen välisissä siirtymissä.

Kuten muutkin oppilaat, myös lapset, joilla on cp-vamma kehittyvät eri tahdilla elämän eri osa-alueilla. On tärkeää oppia tuntemaan oppilaan vahvuudet ja tarpeet eri alueilla samoin kuin mielenkiinnon kohteet ja mieltymykset. Hänen oppimistaan tulee suunnitella ja tukea siten, että hän voi osallistua mahdollisimman täysipainoisesti opetukseen.

Perheen ja lapsen arjessa mukana olevien muiden osapuolien, kuten koulun henkilöstön, on hyvä suunnitella yhdessä lapsen koulunkäyntiin liittyviä asioita, jotta koulun aloitus sujuisi mahdollisimman mutkattomasti.

Vinkkejä

- Varmista, että kaikki oppilaan tukemiseen osallistuvat koulun henkilökunnan jäsenet tuntevat oppilaan heikkoudet ja vahvuudet, jotta hän ei ole riippuvainen yksittäisestä henkilökunnan jäsenestä. Oppilaan kanssa työskenteleville kannattaa järjestää tukea ja koulutusta.
- Varmista, että wc- ja yleisavustuskäytännöt on dokumentoitu myös sijaisia varten.
- Oppilaan sopiva sijainti luokassa parantaa osallistumista ja antaa parhaat edellytykset taitojen kehittymiselle, sosiaaliselle kanssakäymiselle ja omatoimisuudelle. Lisäksi se vähentää oppilaan yksilöllistä avuntarvetta, jolloin hän ei välttämättä sido yhden henkilön työaika kokonaan.
- Oppilasta ei tulisi jättää tekemään samaa asiaa tai samaan asentoon pitkäksi ajaksi (esimerkiksi yli 20–30 minuutiksi).
- Mieti etukäteen, mitä sopeutuksia tai apuvälineitä (esimerkiksi tietokoneen käytössä) oppilas voi tarvita tehtävää suorittaessa ja ota ne saataville. Lisäksi on hyvä varmistaa, että tiloihin pääsee helposti ja siellä on riittävästi tilaa toimia kävelytelineellä, pyörätuolilla tai kyynärsauvoilla.
- Jotkut oppilaat eivät ehkä halua osallistua tiettyihin toimintoihin tai he voivat kaivata rohkaisua tai mukautettua opetusta.
- Tarjoa oppilaalle mahdollisuuksia osallistua niin moneen asiaan ja niin omatoimisesti kuin suinkin. Suunnittele tapoja joilla oppilas voi oppia ja leikkiä ilman aikuisen välitöntä läheisyyttä, jotta muut oppilaat tottuvat ajattelemaan cp-vammaista oppilasta itsenäisenä ryhmän jäsenenä. Aikuisen poissaolo tarjoaa myös mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen, joka saattaa muuten jäädä tapahtumatta.
- Oppilaat, joilla on cp-vamma, saattavat tarvita lisää aikaa joihinkin tehtäviin tai toiminnosta toiseen siirtymiseen. Heidän voi olla tarpeen myös osoittaa osaamistaan omalla tavallaan.
- On tärkeää, että vammaisilta oppilailta odotetaan samojen sääntöjen ja tapojen noudattamista kuin muiltakin.

4 Oppimisen haasteet

Cp-vammaan voi liittyä esimerkiksi kielellisiä vaikeuksia tai hahmottamisen vaikeuksia. Tämä voi vaikuttaa lukemaan oppimiseen, numeroiden kanssa työskentelyyn, keskittymiseen ja jaksamiseen oppimistilanteessa. Oppimisvaikeudet voivat aiheuttaa väsymistä oppimistilanteessa, huonommuuden tunteita tai häiritsevää, vetäytyvää ja välttelevää käytöstä.

Oppimistilanteiden täytyy olla hyvin jäsenneiltyjä, jotta oppilaan itsetunto ja identiteetti voivat kehittyä ja hän voi tuntea kuuluvansa joukkoon. Kun oppilas saa onnistumisen elämyksiä, hän tulee tietoisemmaksi omista kyvyistään ja kehittää taitojaan. Kannattaa käyttää oppilaan kiinnostuksen kohteita ja vahvuuksia apuna, kun rohkaisee häntä osallistumaan toimintaan.

Oppilaalla voi olla vaikeuksia muiden kanssa toimimisessa, vuorottelussa tai toiminnasta toiseen siirtymisessä. Hänen voi olla myös vaikeaa ymmärtää tekojensa tai sanojensa seurauksia. Oppilaan käytöstä voidaan ohjata oikeaan suuntaan hyvin suunnitellulla ja johdonmukaisella toiminnalla.

Yleiset oppimisen haasteet

Oppilaan hieno- ja karkeamotoriikan ongelmat sekä kommunikointivaikeudet voivat vaikuttaa oppimiseen.

Oppilaiden, joilla on cp-vamma, täytyy keskittyä enemmän liikkeisiin ja niiden säätelyyn, joten he voivat väsyä muita helpommin. Siksi on tärkeää, että keskittymistä vaativien tehtävien välissä on taukoja ja oppilaalla on mahdollisuus liikkua välillä, jotta istuma-ajasta ei tule liian pitkä.

Oppilaan tarpeet tulee huomioida myös suunniteltaessa runsasta kävelyä vaativia toimintoja, kuten retkiä tai koulun eri puolille liikkumista. Oppilas saattaa väsyä liikkumisesta niin paljon, ettei jaksakaan keskittyä sen jälkeen tehtäviin.

Hienomotoriikka/koordinaatio

Käsien motoriiikan ongelmat voivat haitata käsin kirjoittamista, leikkaamista, liimaamista tai ruuanlaittoa. Käsin kirjoittaessa oppilaan voi olla vaikea pitää paperia paikallaan tai asetella työtä oikein tai saada työtä valmiiksi tiettyyn aikaan mennessä. On tärkeää arvioida, mitä apuvälineitä oppilas tarvitsee hienomotorisissa toiminnoissa.

Lisätietoa osioista 8. Kirjoittamaan oppiminen, 12. Väline- ja tarvikevinkkejä ja 13. Apua teknologiasta.

Karkeamotoriset taidot

Oppilailla, joilla on cp-vamma, on erilaisia liikkumisen tai kehonhallinnan haasteita, jotka voivat vaikuttaa luokassa istumiseen tai liikkumiseen. Jos nämä asiat vievät liikaa energiaa, oppilas väsyä helposti.

Vinkkejä

- Jotkut oppilaat voivat tarvita erityistuolin, joka tukee istuma-asentoa. Katso lisätietoja osiosta 9. Istuma-asento
- Anna oppilaalle enemmän aikaa opetella uusia taitoja.
- Muokkaa tehtävää niin, että oppilas voi osallistua muiden mukana.

Lisätietoa osiosta 12. Väline- ja tarvikevinkkejä.

Erityiset oppimisen haasteet

Joillakin oppilailla cp-vammaan liittyy erityisiä oppimisen haasteita.

1. Lyhytjännitteisyys

Joidenkin keskittyminen herpaantuu helposti tai he eivät pysty keskittymään yhtä kauan kuin ikätoverinsa.

2. Motorisen suunnittelun vaikeus

Oppilaat, joilla on motorisen suunnittelun vaikeus tietävät, mitä haluavat tehdä, mutta eivät osaa suunnitella, miten pääsevät haluttuun lopputulokseen.

3. Hahmotushäiriöt

Joillakin oppilailla on vaikeuksia tulkita havaintotietoa, mikä voi vaikuttaa erityisesti lukemiseen ja kirjoittamiseen.

4. Kommunikointi- tai kielelliset vaikeudet

Cp-vammaan voi liittyä vaikeuksia kielellisten viestien vastaanottamisessa tai tuottamisessa kuten ohjeiden ymmärtämisessä, lukemisessa, viestinnän aloittamisessa tai ylläpitämisessä.

1. Lyhytjännitteisyys

Joidenkin keskittyminen herpaantuu helposti tai he eivät pysty keskittymään yhtä kauan kuin ikätoverinsa. On tärkeää asettaa oppilaalle realistiset tavoitteet.

Vinkkejä

- Varmista, että oppilaan istuma-asento on hyvä, jotta hänen ei tarvitse keskittyä tasapainon ylläpitoon.
- Hyödynnä oppilaan kiinnostuksen kohteita, kun rohkaiset häntä osallistumaan toimintaan.
- Sijoita oppilas lähelle luokan etuosaa kasvot etuosaan päin. On tärkeää, että oppilas katsoo opettajaan päin ja pystyy näin seuraamaan ohjeita.
- Jaa tehtävät pieniin osiin.
- Kasvata yksittäiseen tehtävään tai ryhmätoimintaan käytettävää aikaa vähitellen. Aluksi keskittymistä vaativan osuuden on hyvä olla lyhyt.
- Suunnittele tehtävät siten, että keskittymistä vaativia tehtäviä ja toiminnallisia tehtäviä on vuorotellen.
- Minimoi keskittymistä häiritsevät tekijät aina kun mahdollista. Valitse vaativien tehtävien tekemiseen melko hiljainen tila, raivaa työpöytä siistiksi ja aseta tehtävässä tarvittavat asiat valkoiselle tai tummalle alustalle.
- Sijoita oppilaan istumapaikka kauas pääsisäänkäynnistä tai kulkuväylistä, jotta keskittyminen ei häiriintyisi.

2. Motorisen suunnittelun vaikeus

Oppilaat, joilla on motorisen suunnittelun vaikeus tietävät mitä haluavat tehdä, mutta eivät osaa suunnitella, miten pääsevät lopputulokseen. Oppiminen voi vaatia tavallista enemmän työtä ja keskittymistä ja heillä voi olla vaikeuksia soveltaa oppimaansa toisessa käyttöyhteydessä.

Oppilaat saattavat kyetä suorittamaan jonkin tehtävän ajattelematta, mutta jos heiltä pyydetään jotakin tai he kokevat suorituspainetta, tehtävien suunnittelu ja toteuttaminen voi muuttua vaikeaksi. Esimerkkejä tällaisista tilanteista voi olla vaatteiden vaihtaminen liikuntatuntia varten tai valmistautuminen tunnilla suoritettaviin tehtäviin. Näissä tilanteissa oppilaalla voi olla taipumus rynnätä toimintaan suunnittelematta siinä tarvittavia työvaiheita.

Vinkkejä

- Jaa isot tehtävät pieniin, saavutettavissa oleviin osiin. Anna ohjeet yksi asia kerrallaan.
- Varmista, että helppokin tehtävä on tarpeeksi haastava, jotta se kiinnostaa oppilasta oppimaan.
- Rohkaise oppilasta ensin suunnittelemaan ja sitten tekemään.
- Varmista, että oppilas tietää, mitä lopputulosta tehtävästä odotetaan.
- Rohkaise oppilasta ensin miettimään mistä kannattaa aloittaa ja tekemään tehtävä askel kerrallaan samalla sanoittaen, mitä on tekemässä.
- Joillekin voi olla tarpeen nähdä mallisuoritus ja he voivat tarvita myös fyysistä apua alkuun pääsemisessä. Apua voi vähentää asteittain ja lopulta lopettaa.
- Kirjoita ohjeet tai työvaiheet ylös käyttäen sanoja tai kommunikointisymboleja. Kuvien tai sanojen asettaminen peräkkäin tai aikataulumuotoon auttaa oppilasta ymmärtämään luokassa tapahtuvan toiminnan tai tehtävien työvaiheiden keskinäisen järjestyksen.
- Yritä luoda säännöllinen rytmi koulupäivään ja oppilaalta vaadittaviin tehtäviin, jotta oppilaan on helpompi suunnitella motorisesti, mitä esimerkiksi luokan järjestelytehtävät vaativat.
- Harjoita ja toista samoja tehtäväsarjoja, jotta oppilas oppii niihin tarvittavat motoriset taidot, ja ne muuttuvat automaattisemmiksi.
- Kehu oppilasta onnistumisesta ja hyvästä yrittämisestä ja kerro selvästi, mistä asioista erityisesti kehut häntä. Ensin voi olla tarpeen kehua jokaista työvaihetta, jotta oppilas ymmärtää, mitä eri työvaiheita opittavaan tehtävään kuuluu.
- Motorisen suunnittelun vaikeus voi tulla selvemmin esiin uusissa toiminnoissa tai uusissa ympäristöissä.

Lähdekirjallisuutta: Lisäideoita ja tehtäviä motorisen suunnittelun ja koordinaation kehittämiseen saa esimerkiksi kirjasta *Motoriikan haasteet varhaiskasvatuksessa*, www.innostunliikkumaan.fi

3. Hahmotushäiriöt

Joillakin oppilailla on vaikeuksia tulkita havaintotietoa, mikä vaikuttaa esimerkiksi sanojen ja numeroiden kopiointiin, asioiden koon tai muodon arviointiin, esteiden kiertämiseen, paikasta toiseen löytämiseen koulussa, eri äänien erottamiseen ja tilan hahmottamiseen.

Hahmotushäiriöt vaikuttavat oppimiseen kaikilla alueilla. Monilla on vaikeuksia lukemisessa, tavaamisessa, numeroiden kanssa työskentelyssä sekä kuvien, sanojen tai kaavioiden hahmottamisessa.

Vinkkejä

- Visuaalista hahmottamista voi kehittää karkeamotorisilla tehtävillä kuten kiipeily, esteradat, tunnelit ja kehon hahmottamista parantavat pelit.
- Kuvioden kopiointi, lajittelu ja pariin löytäminen, pisteiden yhdistelypelit, palapelit ja etsi eroavaisuudet -pelit voivat myös kehittää näitä taitoja.
- Vieressä olevalta paperilta voi olla helpompi kopioida kuin taululta. Käytä isoa kirjasinkokoa ja harvaa riviväliä.
- Laita työn alla oleva tehtävä värilliselle alustalle, jotta oppilaan on helpompi keskittää huomionsa siihen.
- Isompi työpöytä voi auttaa oppilasta pitämään asiat järjestyksessä.
- Oppilas, jolla on cp-vamma, voi hyötyä kuulonvaraista hahmottamista kehittävästä leikeistä kuten äänien tunnistusta harjoittavasta äänilotosta tai "kapteeni käskee" -leikistä, joissa lapsen pitää tunnistaa ääniä, riimejä tai taputtaa jonkun rytmin tahdissa.
- Varmista, että lapsella on tasapainoinen asento lattialla tai tuolilla, jotta hän voi keskittyä tehtävään. Oppilas voi tarvita muistuttelua.
- Jotkut hyötyvät paperidikkeestä, koska sen avulla paperin sijaintia voi muuttaa.
- Kalteva työpöytä voi helpottaa kirjoittamista.
- Joidenkin on helpompaa täyttää tulostettujen papereiden tyhjät kohdat tai yhdistää kysymys ja vastaus kuin kopioida tekstiä taululta.
- Sijoita lapsi istumaan luokan etuosaan tai puhujaan päin, jotta näkö- ja kuuloärsykkeisiin on helpompi keskittyä.
- Joillekin toimii "lukuikkuna", joka auttaa lukemaan oikeaa kohtaa tekstissä.

4. Kommunikointi- tai kielelliset vaikeudet

Cp-vamma voi aiheuttaa vaikeuksia puhutun ja kirjoitetun kielen ymmärtämisessä. Ongelmia voi olla ohjeiden seuraamisessa, käsitteiden ymmärtämisessä ja lukemisessa. Joillekin voi olla myös vaikeaa ilmaista itseään. Esimerkiksi valitseminen, pyytäminen, asioiden nimeäminen, oikeiden sanojen löytäminen tai keskustelun aloittaminen ja ylläpitäminen voi olla haastavaa. Joskus nämä ongelmat jäävät huomaamatta, varsinkin jos lapsi oppii taitavasti tarkkailemaan ja ottamaan mallia ikätovereistaan.

Vinkkejä

- Helpota ohjeita käyttämällä selkokieltä ja jakamalla isot tehtävät vaiheisiin.
- Toista ohjeet ja tue niitä muilla tavoin kuten eleillä, kuvilla, kirjoitetuilla sanoilla tai näyttämällä mallia. Oppilasta voi auttaa, jos pyydät häntä toistamaan ohjeet.
- Rohkaise oppilasta pyytämään apua, jos hän ei ymmärrä ohjeita.
- Rohkaise oppilaan kaikkia viestintäyrityksiä ja anna hänelle mahdollisuus osoittaa ymmärtämisensä omalla tavallaan. Voit antaa kielellisiä tai visuaalisia vaihtoehtoja, esimerkiksi kuvia tai esineitä, joiden avulla lapsi voi kommunikoida.

5 Kuinka puhua vammasta koulussa?

Keskustele oppilaan vanhempien kanssa siitä, mitä tietoa he haluavat kertoa lapsensa vammasta muille oppilaille, henkilökunnalle ja perheille. Jotkut vanhemmat eivät halua mitään erityisiä toimenpiteitä.

Tiedon jakaminen koulu yhteisössä

Sovi oppilaan perheen kanssa terminologiasta, jota koulun henkilöstön toivotaan käyttävän muiden lasten ja aikuisten kanssa. Jotkut käyttävät mieluummin jotakin yleisempää termiä, kuten lisäävun tarve tai erityistarpeet, kuin tarkkoja vammaan liittyviä termejä.

- Pyydä lapsen vanhempia listaamaan joitakin lapsen vammaa koskevia kysymyksiä ja vastauksia asioista, jotka he haluaisivat muille kerrottavan. Näin he voivat vaikuttaa siihen, mitä muille vanhemmille tai lapsille sanotaan.
- Hanki tietomateriaalia cp-vammasta muiden vanhempien luettavaksi tai lainattavaksi. Huolehdi siitä, että oppilaiden vanhemmat tietävät mitä etua inklusiosta on kaikille oppilaille. **Lisätietoa** löytyy osiosta 1. Mikä on cp-vamma?.
- Voi olla hyvä idea, että vanhemmat tai lapsen opettaja tai fysioterapeutti pitää vammasta lyhyen puheenvuoron koulun henkilöstölle.
- Joidenkin vammattomien oppilaiden vanhemmat voivat olla huolissaan, että vammaisen lapsi vie koulussa liikaa aikaa muilta lapsilta. Tämä virhekesitys on hyvä korjata. Muutkin lapset hyötyvät esimerkiksi koulunkäyntiavustajasta.

Yhteistä tekemistä koulutunneille

Puhukaa siitä, mitkä asiat ovat eri ihmisille

helppoja esimerkiksi maalaaminen, piirtäminen, kiipeäminen, tietokoneen käyttäminen

vaikeita esimerkiksi viheltäminen, kengännauhojen sitominen, kuperkeikkojen tekeminen

Puhukaa siitä, mitkä asiat ovat joillekin erityisen hankalia ja mitä he kuitenkin voivat tehdä

Tämä voi koskea kaikkia oppilaita. Mikä voi auttaa omatoimisuutta?

esimerkiksi

- joku ei näe, mutta **osaa...**
- joku ei pysty kävelemään mutta **opettelee...**
- joku ei pysty puhumaan mutta **viittoo** tai **käyttää kommunikointilaitetta.**

Näytä ja selitä, miten jotakin oppilaan käyttämää apuvälinettä, kuten kävelytelineitä tai kommunikointilaitetta, käytetään. Oppilas saattaa itse haluta esitellä apuvälineitään. Hän voi antaa muiden oppilaiden kokeilla apuvälineitään aikuisen valvonnassa ja vanhempiensa luvalla.

Lue oppilaille vammaisuuteen liittyviä kirjoja.

Eryityisesti cp-vammaa koskevia kirjoja löydät osiosta 14. Kirjallisuutta.

Vinkkejä, kun luokallasi aloittaa oppilas, jolla on cp-vamma

- Keskity positiivisiin asioihin. Opettajan tulisi antaa oppilaalle mahdollisuuksia onnistua ja käyttää omia kykyjään koulussa.
- Oppilaan omanarvontunnon kehittämiseksi hänelle voi antaa luokassa vastuita, kuten järjestäjän tehtäviä. Jos oppilas ei suoriudu samoista vastuista kuin muut, hänelle voi räätälöidä sopivia tehtäviä.
- Oppilaan itsetuntoa voi kohottaa esimerkiksi antamalla hänen auttaa luokkatoveriaan lukemisessa tai toimia kummioppilaana nuoremmalle oppilaalle.
- Opettajat voivat toimia luokassa ja koulussa esimerkkinä siitä, miten vammaisen oppilas otetaan osaksi kouluyhteisöä ja miten hänen kanssaan ollaan vuorovaikutuksessa.
- Oppilaiden yhteistyötä ja yhdessä oppimista voidaan edistää pienryhmätyöskentelyllä.
- Joillekin vamman tuomat haasteet ovat henkisesti ylikuormittavia. Silloin oppilas kaipaa välittävää oppimisympäristöä, jossa hänen yritteliäisyyttään rohkaistaan ja hänet hyväksytään.
- Kannusta muita ottamaan oppilas, jolla on cp-vamma, mukaan tunneilla ja pihaleikeissä, erityisesti silloin kun toiminta on oppilaalle mieluista. Hän voi esimerkiksi toimia pelissä tuomarina tai pisteenlaskijana.
- Kummioppilassysteemi voi toimia hyvin, kunhan kaikki oppilaat tietävät, mitä kaikkea oppilas, jolla on cp-vamma, pystyy tekemään ja auttavat häntä vain tarvittaessa.
- Auta oppilasta sopeutumaan vammaansa ja ymmärtämään sitä ja hyväksymään vamman mukanaan tuomat haasteet eri elämänalueilla.
- Pidä oppilaan päiväohjelma ja niihin liittyvät vaatimukset mahdollisimman samanlaisina (mahdollisuuksien mukaan) kuin ikätovereilla. Jos oppilas tarvitsee erityissakset, pidä niitä samassa paikassa kuin muiden lasten saksia, jotta hän voi itse hakea ne kuten muutkin. Jos hän tarvitsee erilaisen tehtäväpaperin, jaa se samaan aikaan kuin muillekin jaetaan paperit (katso myös Kirjallisuutta-osio).

6 Kommunikointi

Kommunikointi on välttämätöntä itsenäistymiselle ja sosiaalisille taidoille. Lapsen mahdollisuus osallistua aktiiviseen ja vuorovaikutteiseen viestintään ikätoverien ja aikuisten kanssa kotona, kouluympäristössä ja muussa yhteisössä on välttämätöntä, jotta hänen taitonsa karttuvat ja tunneäly kehittyy.

Myönteiset kokemukset sosiaalisesta kanssakäymisestä ovat ratkaisevia oppilaan omanarvontunnon ja itsetunnon kehittymiselle. Yhteenkuuluvuudentunteen ja itsetunnon kehitykselle on tärkeää, että oppilas saa runsaasti mahdollisuuksia sosiaalisten suhteiden rakentamiseen, valintojen tekemiseen, ”johtajan roolin” ottamiseen sekä kavereiden ja opettajan kanssa keskusteluun.

Jotkut oppilaat, joilla on cp-vamma, pystyvät viestimään yhtä hyvin kuin vammattomat ikätoverinsa. Joillakin on kommunikointivaikeuksia ja niiden aste vaihtelee lievästä vaikeaan.

Kommunikointivaikeuksia ovat:

- epäselvä puhe tai puhekyvyttömyys, joka johtuu siitä, että puheeseen vaadittavien lihasten liikuttaminen on vaikeaa.
- vaikeus ymmärtää tai ilmaista ajatuksia.

Tällaisilla henkilöillä on usein puhetta tukevia ja korvaavia kommunikoinnin apuvälineitä (engl. augmentative and alternative communication, AAC). He siis korvaavat puheen muilla tavoilla, kuten eleillä, viittomilla, kasvojen ilmeillä, kuvatauluilla tai apuvälineillä, joissa on valmiita äänitallenteita.

Samalla oppilaalla voi olla käytössä useita erilaisia kommunikoinnin apuvälineitä, koska se on yleensä paljon tehokkaampaa. Kommunikointitavan valintaan vaikuttaa henkilön tilanne, ympäristö, tarpeet ja viestintätilanteen muut osallistujat.

Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikoinnin apuvälineet:

- Kannustavat oppilasta olemaan aloitteellinen vuorovaikutuksessa ikätovereiden kanssa.
- Edistävät oppilaan omatoimisuutta
- Antavat oppilaalle mahdollisuuden tehdä valintoja ja ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan.
- Kehittävät oppilaan tajua kielen säännöistä, kuten siitä, mitä sanat tarkoittavat, miltä uudet sanat kuulostavat, miten uusia sanoja voidaan luoda ja miten sanoja voidaan yhdistellä toisiinsa.
- Kehittävät lukemisen ja kirjoittamisen perustaitoja.
- Antavat lapselle mahdollisuuden kertoa tarinoita ja kuvata päivän tapahtumia.

Kommunikoinnin apuvälineet

Monet oppilaat, joilla on cp-vamma, käyttävät kommunikointiin pääasiassa puhetta. Ne, joille puhe on vaikeaa, voivat käyttää monenlaisia muita kommunikointitapoja. Joillekin on apua erilaisista kommunikointia helpottavista ja tehostavista teknisistä apuvälineistä.

Yksinkertaisimmissa välineissä ei ole sähköistä tekniikkaa. Niitä ovat muun muassa erilaiset kommunikointitaulut, irtokuvat ja kommunikointikansiot. Niissä voi olla esineitä, symboleita, valokuvia, kuvia tai sanoja.

Tekniset kommunikoinnin apuvälineet ovat sähköisiä ja niitä on monen tasoisia. Yksinkertaisimmillaan kommunikoinnin apuväline voi olla pieni painike, jota painamalla laite toistaa opettajan tai vanhemman valmiiksi äänittämän viestin, esimerkiksi laulun tai kysymyksen, kuten: "Saisinko vastausvuoron?"

Edistyneemmissä laitteissa on kosketusnäyttö ja ne ovat tietokoneen kaltaisia. Niillä oppilas saa käyttöönsä laajan sanaston, jolla voi muodostaa monimutkaisia lauseita ja virkkeitä käyttäen kuvia ja/tai sanoja. Tällaiset laitteet tuottavat usein synteettistä puhetta, ja joillakin niistä voi puhumisen lisäksi kirjoittaa.

Oppilaan kommunikoinnin tukemiseen liittyviä vinkkejä

- Varmista, että oppilaalla on aina kommunikoinnin apuväline mukana.
- Älä yritä arvailla hänen tarpeitaan. Anna tarpeeksi vastausaikaa ja ehdota vastausvaihtoehtoja, jos mahdollista.
- Kannusta ja kunnioita oppilaan kommunikointiyrityksiä ja vastaa niihin.
- Varmista, että oppilaalla on pääsy koulutöissä tarvittavaan sanavarastoon, jotta hän voi aktiivisesti osallistua, kommentoida, kysyä ja vastata kysymyksiin.
- Varmista, että luokkatoverit ymmärtävät, miten oppilas kommunikoi. Näin aikuisen läsnäoloa ei vaadita aina, kun oppilas esimerkiksi osoittaa kuvia tai käyttää kommunikointilaitetta.
- Opasta kaikille oppilaan kanssa toimiville, miten oppilaan kommunikointiväline toimii.

Oppilaan tarpeisiin vastaaminen suunnitellaan moniammatillisessa yhteistyössä. Jokaisen lapsen tarpeet ovat yksilöllisiä. CP-liitosta saat tukimateriaalia vamman ymmärtämiseen.

---

7 Kannusta omatoimisuuteen

Oppilaat, joilla on cp-vamma, ovat erilaisia omatoimisuuteen pyrkimisessä. Jotkut haluavat tehdä kaiken itse, kun taas toiset mieluusti antavat tehdä asioita puolestaan. On tärkeää, että oppilaalla on mahdollisuus opetella omatoimisuutta ja osallistua mahdollisimman paljon. Koulussa omatoimisuus tarkoittaa wc-käyntejä, pukemista ja riisumista, syömistä ja juomista, repusta huolehtimista ja paikasta toiseen siirtymistä.

On kuitenkin aina muistettava, että lapsi, jolla on cp-vamma, tarvitsee enemmän aikaa jokaisen tehtävän suorittamiseen.

Oppilaan wc-käynteihin liittyviä vinkkejä

- Osittainkin omatoimisuus wc-käynneissä voi olla hyvin tärkeää itsetunnon ja itseluottamuksen kannalta.
- Jokaisella on erilaiset taidot, ja joiltakin onnistuu vain osa alla luetelluista asioista.
- Jotta oppilas voisi omatoimisesti käydä wc:ssä, hänen täytyy kyetä:
  1. liikkumaan, joko kävelemällä (usein kävelytelineen avulla) tai pyörätuolilla
  2. istuutumaan ja pääsemään takaisin seisoma-asentoon
  3. hallitsemaan jonkun verran hienomotorisia taitoja, kuten tarttuminen ja irrottaminen
  4. käyttämään vaatteiden kiinnitysmekanismeja, kuten nappeja ja vetoketjuja
  5. huolehtimaan hygieniastaan
  6. vetämään wc:n
  7. pesemään ja kuivaamaan kädet.
- Mieti, millä auttamistavoilla oppilaan yksityisyys ja arvokkuus säilyvät parhaiten. Onko aikuisen oltava wc:ssä mukana vai voiko oppilas joko tavata avustajan ovella käynnin jälkeen tai kutsua hänet paikalle kun hän on valmis?
- Istuma-asennon wc-istuimella täytyy olla tukeva, jotta siinä on turvallista toimia.
- Jotkut voivat tarvita wc:n muutostöitä, kuten erityisistuimen tai tukikaiteita.
- Mieti, miten koulunkäynnin ohjaaja voi auttaa tässä.

Pukemiseen ja riisumiseen liittyviä vinkkejä

- Tarkista, että oppilas istuu mahdollisimman tukevasti.
- Pue lapsen heikompi puoli ensin ja riisu se viimeisenä.
- Jos napit ja vetoketjut ovat hankalia, kehota vanhempia korvaamaan ne tarrakiinnityksellä.
- Sukat on helpompi pukea, jos opettaja tai koulunkäyntiavustaja kääntää ne ylösalaisin ja työntää varpaat sukan kärkeen.
- Kengännauhat voi korvata tarranauhoilla tai joustavilla kengännauhoilla.
- Osallista oppilas helpoimpaan osaan pukemista ja nosta vaatimustaso, kun taidot kehittyvät.
- Mukavat vaatteet ovat tärkeitä, jotta pukeminen sujuu helpommin ja vaatteet eivät häiritse oppimista

Ruokailuun liittyviä vinkkejä

- Kaikkien oppilaiden pitäisi saada olla osa ryhmää ruoka-aikoina.
- Varmista, että oppilaalla on mahdollisuus kommunikoida ja siihen tarvittavat välineet aina mukana.
- Mieti, missä oppilas syö lounasta tai välipalaa. Yritä valita istumapaikka ja pöydän sijainti siten, että oppilas voi keskittyä ruokailuun: häiriötön, rauhallinen ja miellyttävä paikka, jossa voi olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa.
- Ota huomioon, että repun vetoketjut ja kantohihnat voivat olla hankalia käyttää.
- Oppilas voi tarvita lisäaikaa lounaalla tai välipala-aikaan.

Siirtymiin liittyviä vinkkejä

- Rohkaise lasta osallistumaan siirtymissä itse mahdollisimman paljon, esimerkiksi siirryttäessä tuolilta lattialle. Tuolin jalkoihin voi asentaa esimerkiksi huopapalat siirtelyn helpottamiseksi. Lapsi voi tarvita kaiteita tai huonekaluja asennosta toiseen siirtymisessä. Fysioterapeutti tai toimintaterapeutti auttavat tarvittaessa löytämään tapoja tukea lapsen omatoimisuutta.
- Suunnittele toimintaympäristö niin, että siirtymät ovat mahdollisimman helppoja ja turvallisia.
- Aseta pyörätuoli mahdollisimman lähelle paikkaa, mihin oppilas on siirtymässä. Varmista tuolien paikallaan pysyminen ja mieli tuolin sekä pöydän korkeus niin, että oppilas saa niistä tukea. Toimi aina niin, että lapsi voi osallistua mahdollisimman paljon siirtymiseen itse.
- Jos lapsi ei pysty siirtymään itse, fysioterapeutin tai toimintaterapeutin tulee kartoittaa siirtymiin liittyvät riskit, jotta varmistetaan, että siirtymät ovat mahdollisimman turvallisia.

Koulun sisätiloissa liikkumiseen liittyviä vinkkejä:

- Jos oppilas käyttää sekä rollaattoria että pyörätuolia liikkumiseen, rohkaise rollaattorin käyttämiseen mahdollisimman paljon. Sisällytä rollaattorin käyttöä erilaisiin toimintoihin, kuten vessaan kävelemiseen tai luokan ja pihan välillä liikkumiseen.
- Liikuntatunnit voivat olla hyviä mahdollisuuksia rohkaista harjoittelemaan kävelyä tai apuvälineen, esim. pyörätuolin tai kävelytuen käyttöä.
- Fysioterapeutti voi auttaa muokkaamaan liikuntatunnin aktiviteetteja oppilaalle sopivaksi.

Lisätietoa osiosta 11. Koululiikunta.

8 Kirjoittamaan oppiminen

Kirjoittaminen käsin on monimutkainen taito, jota liikuntavammaisen lapsen voi olla vaikea oppia. Se vaatii kykyä käyttää useaa eri taitoa samaan aikaan: asennon ylläpitoa, käden voiman säätelyä, näkö- ja tuntoaistin käyttöä, visuaalista hahmottamista, kehon hahmottamista, muistia ja keskittymistä. Jos vamma vaikuttaa johonkin näistä, kirjoituskkyky voi huonontua.

Jos oppilaalla on vaikeuksia oppia kirjoittamaan, kaikki kirjoittamiseen vaikuttavat taidot pitää arvioida jotta tiedetään, mitkä niistä ovat ongelmakohtia. Kirjoittamisen osataitojen arviointi auttaa opetuksen suunnittelua, esimerkiksi pystyykö oppilas käyttämään kynää ja kirjoittamaan sanoja/lauseita vai onko helpompaa kirjoittaa tietokoneella. Alkuvaiheessa voidaan myös käyttää muovisia tai puisia kirjaimia.

Sanelukonetta, PowerPoint-ohjelmaa tai muuta vastaavaa on hyvä käyttää oppilaan itseilmaisun apuna. Tärkeää on, että idea kirjoituksesta avautuu ja kirjoituksen tuottamisen taito pääsee kehittymään kunnolla. Kynätyöskentelyä voidaan harjoitella erillistaitona, esimerkiksi kokeilla erilaisia kyniä ja käyttää värejä.

Oppilas, jolla on cp-vamma, voi tarvita lisäaikaa kirjallisiin tehtäviin. Tehtävissä tulee painottaa laatua eikä määrää. Joitakin kirjallisia tehtäviä voi olla tarpeen yksinkertaistaa oppilaan taitotasoa vastaaviksi.

Seuraaville sivuille on listattu joitakin monista taidoista, joita vaaditaan kirjoittamiseen sekä ideoita oppilaan auttamiseen.

1. Fyysiset taidot

Kirjoitustaidon oppimiseen liittyviin fyysisiin taitoihin kuuluvat muun muassa lihasjänteisyys, ryhti, käden vakaus ja voima, hienomotoriikka, jommankumman käden hallinta, koordinaatio ja silmän liikkeet.

Vinkkejä

- Tarkista lapsen istuma-asento ja ryhti. **Lisätietoja** osiossa 9. Istuma-asento.
- Käytä kaltevaa työpöytää, jotta oppilas ei kumarru työtason yli.
- Kokeile erikokoisia -ja muotoisia kyniä, jotta oppilaille löytyy sopivin. **Lisätietoja** osiossa 12. Väline- ja tarvikevinkkejä.
- Tarjoa mahdollisuuksia hienomotoriikan harjoitteluun.
- Rohkaise kahden käden käyttöä niin, että avustava käsi pitää paperia paikallaan.
- Käytä eri välineitä oppilaan motivaation ja itseluottamuksen kehittämiseen. Liitutaulu tai valkotaulu on hyvä, koska kirjoitus on helppo pyyhkiä, kun taas tusseja voi suosia lyijykynän sijaan, koska niissä on vähemmän kitkaa.

2. Motorinen suunnittelu

Joillakin voi olla tehtävään vaadittavat fyysiset taidot, mutta hankaluuksia suunnitella siihen vaadittavat liikkeet.

Vinkkejä

- Jaa tehtävä osiin ja opeta jokainen vaihe erikseen.
- Kehota oppilasta sanoittamaan, mitä hän kulloinkin tekee.
- Piirrä tai tee kirjaimia eri materiaaleista, esimerkiksi muovailuvahasta.
- Auta esimerkiksi pitämällä kättä oppilaan käden päällä ja ohjaamalla liikettä. Vähennä tukea asteittain niin, että siirryt pitämään kättä ranteen päällä, sitten kyynärpään päällä ja lopulta vain ohjaat.
- Pyydä oppilasta ensin piirtämään kahden viivan väliselle alueelle ja sitten piste- viivoja pitkin. Piirrä sitten niin, että oppilas seuraa mitä teet, jotta hän voi ottaa mallia eikä pelkästään kopioida. Käytä aina yhdenmukaisia sanallisia ohjeita kirjainten piirtämisessä. Muistuta oppilasta, mistä suunnasta hänen pitäisi aloittaa kirjoittaminen.

3. Visuomotoriset taidot

Visuomotoriikalla tarkoitetaan havainnon tai havaintomielikuvan koordinaatiota esimerkiksi silmän ja käden yhteistyötä.

Vinkkejä

- Muotojen tai kirjainten tekeminen muovailuvahasta tai piippurassista voi auttaa hahmottamaan niiden muotoa.
- Ääriviivojen piirtäminen ensin pelkästään sormella ja sen jälkeen kynällä.
- Kirjainten ulkonäön kuvaaminen sanallisesti, esimerkiksi näin: "a-kirjain on ympyrä, josta lähtee lyhyt tikku."
- Pyydä oppilasta kertomaan viivojen suunnista, kun he piirtävät niitä.
- Varmista, että oppilas ymmärtää, mitä tarkoittaa alas, yli, yhdistä ja niin edelleen.

4. Visuaalinen hahmottaminen

Tällä viitataan kykyyn tulkita ja ymmärtää, mitä näemme. Tähän kuuluu sarjojen muistaminen, esineiden yhtäläisyyksien ja erojen löytäminen sekä yksityiskohtien löytäminen kuvasta.

Vinkkejä

- Käytä monisteita taulutyöskentelyn tukena.
- Tue näköhavaintoja kerrotulla tiedolla
- Yksinkertaista taululla esitettyjä asioita käyttämällä harvempaa riviväliä, osajakoja tai numerointia.
- Vältä kirjoittamista kuvien päälle ja liian täyteen ahdettuja monisteita.
- Esitä tehtävä pienissä osissa.
- Mieti oppilaan istumapaikkaa – eturivissä hän saattaa keskittyä paremmin häiriintymättä muista oppilaista.
- Käytä värikontrasteja erottamaan eri kappaleita tai asiaryhmiä toisistaan.
- Oppilaalla voi olla valmis moniste paperipidikkeessä pöydällä, ettei hänen tarvitse kopioida kaikkea taululta.
- Käytä pahvista 'lukuikkunaa', jotta lapsen huomio keskittyy oikeisiin summiin tai tekstinpätkiin kun hän kopioi.

9 Istuma-asento

Koulussa suuri osa ajasta istutaan pöydän ääressä tehtäviä tekemässä. Oppilaan osallistuminen koulutyöhön edellyttää, että hänellä on hyvä istuma-asento ja oikeanlaiset kalusteet erityisesti silloin, kun hänellä on cp-vamma. Hyvä istuma-asento auttaa keskittymään koulutyön fyysisiin ja kognitiivisiin vaatimuksiin ja vähentää käsien ja asennon ylläpidosta johtuvaa väsymystä.

Hyvän istuma-asennon perusteita ovat:

- **Lantio:** symmetrinen ja suora asento, jossa takapuoli on tukevasti tuolin perällä.
- **Lonkat:** koukussa 90 asteen kulmassa.
- **Selkäranka:** symmetrinen asento, jossa alaselässä on pieni notko.
- **Pää:** pystyssä ja symmetrisessä asennossa, ei kumartuneena pöydän yli
- **Polvet:** 90 asteen kulmassa siten, että reidet lepäävät tukevasti istuinta vasten.
- **Jalkaterät:** 90 asteen kulmassa pohkeeseen nähden ja tukevasti maata vasten.
- **Oikeankorkuinen pöytä** on erittäin tärkeää. Varmista, että kyynärpäät lepäävät mukavasti pöytää vasten noin 90 asteen kulmassa.

Lattialla istuttaessa hyvä istuma-asento on tärkeää vakaan asennon saamiseksi. Hyviä asentoja ovat sivuistunta, risti-istunta tai suorin jaloin istuminen. Jalkojen välissä istumista ("W-istunta") pitäisi välttää kaikin keinoin, koska se estää lonkkia ja polvia kehittymästä normaalisti.

Jotkut oppilaat voivat tarvita tuoliin muutoksia, jotta he saavat hyvän istuma-asennon koulupäivän ajaksi ja voivat keskittyä oppimiseen. Näitä voivat olla asentotyyny, lannevyö, sivutuet tai jalkatuet.

Jotkut voivat tarvita erityistuolin. Oppilaan terapeutit voivat auttaa tutustumaan erilaisiin tuolivaihtoehtoihin. Joidenkin on parasta istua omassa pyörätuolissaan. Korkeussäädettävä pöytä voi myös olla tarpeen, jotta pöytä saadaan oppilaan tarpeita vastaavaksi.

Cp-vammaisen oppilaan olisi hyvä istua samalla korkeudella kuin muutkin. Oppilaan asettamista jatkuvasti erikseen muista oman pöytänsä ääreen tulisi välttää. Tämä voi olla vaikea toteuttaa, jos oppilaan pyörätuoli tai muu erityistuoli on muita korkeammalla eikä muita sopivia istuinvaihtoehtoja ole. Siinä tapauksessa pitäisi keksiä toimintoja, joissa oppilas voi olla muussa kuin istuma-asennossa koulupäivän aikana. Esimerkiksi kaikki oppilaat voivat maalata maalaustelineen ääressä joko seisaaltaan tai seisomatukea käyttäen tai piirtää paperille lattialla maaten.

Näissäkin tapauksissa on suositeltavaa, että oppilas istuu kasvot opettajaan päin, jotta taululta kopiointiin tai opetuksen seurantaan tarvitaan mahdollisimman vähän ylimääräisiä liikkeitä. Jotkut tarvitsevat tietyn istumapaikan aistivammojen kuten näkövamman takia.

Yleensä ottaen hyvä istuma-asento antaa parhaat edellytykset keskittyä ja osallistua tunnilla. Oppilaat voivat käyttää käsiään paremmin joko käsin kirjoitukseen, kahta kättä vaativiin tehtäviin tai tietokoneen käyttämiseen, kun heillä on tukeva asento.

10 Vinkkejä koulun retkiä varten

Jokainen retki täytyy suunnitella huolella, jotta myös oppilas, jolla on cp-vamma, voi osallistua turvallisesti retkelle. On tärkeää ottaa lapsen vanhemmat mukaan näihin keskusteluihin. Retket ovat mukava osa koulun arkea ja kaikkien on päästävä osallistumaan niihin yhdenvertaisesti.

Vinkkejä

Kuljetukset

- Parasta olisi, että oppilas matkustaisi muiden kanssa bussilla. Miten tämän voisi järjestää?
- Tarvitseeko oppilas erityiskuljetusta (invataksia tai tavallista taksia) pyörätuolin vuoksi?
- Jos erityiskuljetus tarvitaan, kuka oppilaan kanssa matkustaa?
- Saadaanko apuvälineet kuljetettua turvallisesti?

Retkikohteessa liikkuminen

- Miten esteetön kohde on?
- Onko kohteessa portaita, vaikeaa maastoa tai jyrkkiä rinteitä?
- Mikä oppilaan liikkumisen apuvälineistä on sopivin retkelle: sauvat tai kävelytuki, manuaalinen pyörätuoli vai sähköpyörätuoli tai -mopo? Vai vuokrataanko retkelle mukaan toimintaväline, kuten maastopyörätuoli?
- Jos käytetään useampia eri apuvälineitä, huolehdi apuvälineiden kuljetus ja säilytys retken aikana.
- Jos kohteessa on paljon ihmisiä, huomioi turvallisuus.

Väsyminen

- Onko matka-aika tai etäisyys sopiva oppilaan jaksamiselle?
- Jos lapsi yleensä kävelee, tarvitaanko pitkiä matkoja varten pyörätuoli?

Aikataulut

- Jos oppilas kävelee tai kelaat pyörätuolilla itse, huolehdi sopivasta aikataulusta.
- Varaa riittävästi aikaa wc-käynteihin, ruokailussa avustamiseen ja kommunikointiin.

Wc-käynnit

- Tarvitaanko inva-wc:tä ja onko kohteessa sellainen?
- Tarvitaanko wc-käyntiin kaksi avustajaa, jotta se onnistuu turvallisesti?
- Tarvitaanko hoitopöytää tai nostinta? Onko retkikohteessa saatavilla näitä?

Välineet

- Jos oppilas käyttää sähköpyörätuolia tai -mopoa, onko akku ladattu täyteen?
- Onko välinerikon (puhjennut rengas, tyhjä akku) varalta sovittu toimintamalli?

Ruokailussa avustaminen

- Tarvitseeko oppilas apua ruokailussa?
- Tarvitseeko oppilas ruokailussa erityisiä apuvälineitä, kuten erityislusikoita tai mukiin?
- Onko oppilaalla jokin ruokavalio, esimerkiksi sakeutettuja ruokia?
- Jos oppilaalla on ruokintaletku, onko kohteessa letkuruokintaan sopivat tilat?

Tarvittava tuki

- Tarvitseeko oppilas avustajan?
- Jos tarvitaan oma avustaja, myös avustajan tarpeet pitää huomioida:
  - Tarvitseeko avustaja taukoja?
  - Kuka sijaistaa avustajaa tämän lounastauon ja wc-taukojen ajan?
  - Onko avustajalla tarvittavat taidot siirtymässä, wc-käynneissä, ruokailussa ja kommunikoinnissa avustamiseen?

Kommunikointitarpeet

- Jos lapsi käyttää kommunikointijärjestelmää, tarvitaanko lisätukea (esimerkiksi puhevammaisten tulkki), jotta kommunikointi onnistuu retken aikana?
- Onko lapsen itseilmaisuu tai ihmisten tunnistamistaidot sellaiset, että hän voi kommunikoida vieraiden ihmisten kanssa esimerkiksi eksyessään ryhmästä?
- Onko lapsen kommunikointiväline mukana?

11 Koululiikunta

On tärkeää, että kaikki oppilaat saavat mahdollisuuden osallistua yhteiseen koululiikuntaan. Valmistelulla ja sopivilla muutoksilla oppilas, jolla on cp-vamma, voi osallistua liikuntaan ja saada siinä onnistumisen kokemuksia. Liikuntavammaisille henkilöille on äärimmäisen tärkeää löytää liikunnan ilo, koska omaehtoinen terveystoiminta on oleellisen tärkeää tulevaisuuden hyvinvoinnin ylläpitäjänä.

Aktiivinen osallistuminen liikuntatunneille antaa hyvän mahdollisuuden nauttia liikunnasta itse osallistumalla. Koulun liikuntatunnit antavat mahdollisuuden aktiiviseen osallistumiseen mutta myös sosiaaliseen kanssakäymiseen, koska siellä harjoitetaan muun muassa ryhmätöitä ja johtajuutta.

Vinkkejä

- Kannattaa tutustua soveltavan liikunnan vinkkeihin.
Lisätietoja www.innostunliikkumaan.fi, www.soveli.fi/julkaisut
- Mieti yhdessä oppilaan kanssa, miten liikuntatunnilla tehtäviä asioita voisi muokata hänelle sopivaksi, jos hänellä ei ole kaikkia vaadittavia taitoja. Joskus oppilas voi tarvita vain lisäharjoitusta perustaidoissa ja sanallista kehottamista tai kädestä pitäen avustamista jonkun lajin oppimiseen.
- Keskity oppilaan taitoihin.
- Välineitä voi muokata. Esimerkiksi palloa voi vakauttaa naruilla tai asettimen päällä tai muuttaa erilaiseksi (koko, paino, kovuus). Mailojen kahvoihin voi lisätä liukuestettä, jotta ne pysyvät paremmin kädessä.
- Lajissa tarvittavaa liikettä voi muokata vammattomille osallistujille haastavammaksi. Esimerkiksi hippaleikissä juoksemisen voi korvata hyppelyllä tai vammattomien oppilaiden fyysisiä kykyjä voidaan vuorotellen rajoittaa jotenkin, esimerkiksi peittämällä silmät tai sitomalla jalat yhteen.
- Lajissa käytettävää tilaa tai välimatkoja voidaan muuttaa. Esimerkiksi pelikenttää voidaan pienentää helposti väsyville oppilaille.
- Sääntöjä voi muokata. Esimerkiksi pallopeleissä voi pidentää aikarajoja.
- Huomioi, että kaikki voivat pelata pallopelejä istuen.
- Joukkueiden pelaajamäärää voidaan muuttaa taitoerojen tasaamiseksi.

- Pisteytystä voi muuttaa yksinkertaisemmaksi tai pisteenlaskun voi jättää kokonaan pois. Pidä kirjaa oppilaan omista pisteistä tai ajoista, jotta hän kilpailee vain itseään vastaan.
- Oppilaan pariaksi voi laittaa taitavamman oppilaan, joka voi auttaa tehtävän suorittamisessa. Esimerkiksi vammaaton ystävä voi työntää vammaista oppilasta pyörätuolissa viestijuoksussa tai juoksukilpailussa.
- Helposti väsähtävä oppilas voi toimia erotuomarina tai pisteenlaskijana.
- Mieti, mikä apuväline tukee lapsen osallistumista parhaiten. Onko osallistuminen helpompaa rollaattorilla, kävelytelineellä vai pyörätuolilla?

Apuvälineitä ja lisätietoa

- Kehitysvammaisten Tukiliiton Malike-toiminta tarjoaa tietoa ja vaikuttaa vaikeasti vammaisten ihmisten osallistumista edistäviin asioihin toimintavälineitä hyödyntäen. Malikkeen toiminta on suunnattu vaikeasti vammaisille lapsille ja aikuisille ilman diagnoosirajoja, jotka tarvitsevat toimintavälineen ja toisen ihmisen apua voidakseen osallistua ja liikua. www.malike.fi
- SOLIA tarjoaa soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun apuvälinepalvelua ilman diagnoosirajoja. SOLIAN välineet sopivat parhaiten itsenäisesti liikkuville. www.vammaisurheilu.fi
- Soveltavan liikunnan valtakunnallinen liikuntajärjestö SoveLi ry tarjoaa asiantuntija-, koulutus- ja viestintäpalveluja parantaakseen vammaisten mahdollisuuksia terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan. www.soveli.fi

12 Väline- ja tarvikevinkkejä

Joskus voi olla tarpeen tehdä muutoksia välineisiin ja miettiä miten asioita esitetään, jotta oppilas, jolla on cp-vamma voisi osallistua kaikkien tuntien opetukseen kokonaisuudessaan. Joskus oppilas voi käyttää samoja välineitä, mutta tarvitsee apua päästäkseen alkuun. Hän voi myös kaivata sanallisia tai fyysisiä muistutuksia, jotta muistaa jatkaa tehtävän tekemistä.

Varmistu joka tunnilla, että oppilas istuu tai seisoo – mikä kulloiseenkin toimintaan sopii – tukevasti, tasapainossa ja ryhdissä. Joidenkin kohdalla hyvä tunnin suunnittelu auttaa heitä suoriutumaan tehtävästä vain vähällä avustuksella. Tämä parantaa itseluottamusta ja helpottaa seuraaviin uusiin tehtäviin ryhtymistä.

Vinkkejä

Kirjoittaminen

- Paksuvartisia lyijykyniä ja tusseja on helpompi pitää kädessä, koska peukalon ja etusormen väliin jää suurempi tila ja sormenpäiden käyttö helpottuu.
- Oikean kokoinen työpöytä ja tuoli ovat välttämättömiä.
- Liukuestemattoa voi käyttää pitämään paperia paikallaan.
- Jos kynänhallinta on vaikeaa, kynäpidikkeestä voi olla apua.
- Oppilasta kannustetaan pitämään paperia paikallaan heikommalla kädellään. Pöydässä oleva kahva, josta oppilas voi pitää kiinni, tai korkeussäädettävä pöytä voi auttaa lasta tukeutumaan käsivarsiin ja pitämään molemmat kädet pöydän päällä.
- Kaltevat pöydät voivat auttaa lapsia, jotka kumartuvat liikaa pöydän yli tai joiden on näköongelman takia vaikea hahmottaa vaakatasossa olevaa työtä. Kalteva pöytä voi auttaa myös vasenkätistä näkemään työnsä paremmin, koska pystypinta voi auttaa hahmottamaan käden liikkeitä ja suoristamaan ranteen.

Saksien käyttö

- Jos tavallisten saksien käyttö on vaikeaa, niille on monia vaihtoehtoja, muun muassa joustosankasakset, pöytäsakset ja itseavautuvat saksset.
- Paperin pitämisessä paikallaan voi käyttää painoa tai siihen tarkoitettua apuvälinettä, jos vain toinen käsi toimii hyvin.

Viivoittimen käyttö

Jos käsien toiminta on rajallista tai viivoitin ei pysy paikallaan viivaa piirtäessä, voidaan viivoittimia muokata eri tavoin. Viivoittimeen voi esimerkiksi laittaa ovenkahvan tai nupin, jotta sitä on helpompi pitää paikallaan, viivoittimen alaosaan voi laittaa liukuestemateriaalia, tai viivoittimen paikallaan pitämiseen voi käyttää magneettia.

13 Apua teknologiasta

Monelle oppilaalle, jolla on cp-vamma, on hyötyä teknisistä apuvälineistä oppimisessa ja viestinnässä. Esimerkkejä tästä ovat kommunikoinnin apuvälineiden käyttäminen tai tietokoneen tai muistiinpanolaitteen käyttäminen kirjallisen työn apuna ja lukemisen ja laskemisen tukena. **Lisätietoja** osiossa 6. Kommunikointi.

Jotkut tarvitsevat oman tietokoneen tai muita vaihtoehtoja käsin kirjoittamiselle, kun taas toiset voivat käyttää koulun tietokoneita.

Tietokonetta voidaan tarvita seuraavista syistä:

- Käsin kirjoittaminen on vaikeaa.
- Tietokoneella asioiden esittäminen on tehokkaampaa.
- Tietokone kehittää järjestelmällisyyttä.
- Tietokoneesta on apua lukemaan ja laskemaan oppimisessa.
- Tietokone auttaa oppimaan, kun keskittyminen ja tarkkaavaisuus tuottaa hankaluuksia.

Jos tavallinen hiiri tai näppäimistö ei sovellu, sopiva ratkaisu voidaan etsiä toimintaterapeutin avulla. Tarjolla on esimerkiksi yksinkertaisia käyttökytkimiä tai erikokoisia hiiriä ja erilaisia näppäimistöjä.

Oppilaille, joilla on erityisiä oppimisen haasteita, on olemassa monenlaisia apuohjelmistoja. Joissakin hyödynnetään kuvia ja symboleita sekä sanoja luku- ja kirjoitustaidon opettamisessa.

14 Cp-vammaan liittyvää kirjallisuutta

LAPSILLE JA NUORILLE

Autio, Anita: Mimmi ja Petteri-pyörätuoli kaupunkiviidakossa (Suomen CP-liitto ry 1997)

Autio, Anita: Mimmi ja Petteri-pyörätuoli: ystävykset tunturilla (Suomen CP-liitto ry 1997)
Mimmi on pyörätuolilla liikkuva tyttö, jolla on vilkas mielikuvitus ja myönteinen elämänasenne.

Bell, Niina: Leppäkerttu ilman pilkkuja (Invalidiliitto 2016)
Laulusatuksi kirja auttaa tutustumaan erilaisuuteen ja vammaisuuteen. Kirjassa on tarinan lisäksi tuttuja lastenlauluja, jotka löytyvät kirjan mukana toimitettavalta cd:ltä.

Cacciatore, Raisa et al.: Pieni päivänsäde – Lilla ögonstenen (WSOY 2010) Kaksikielinen kirja on suunnattu perheille, joihin syntyvällä vauvalla on jokin poikkeava piirre tai ominaisuus. Kirja on tarkoitettu vanhempien ja vauvojen yhdessä selailtavaksi.

Juutilainen, Leena; Tiuhonen, Ilpo ja Tuomari, Riikka: Nessi (Weilin + Göös 1981)
Kuvakirja 12-vuotiaasta Nessistä, cp-vammaisesta koulupojasta, joka on myös salapoliisi, tiedemies ja runoilija.

Saraste, Heini ja Könkkölä, Kalle: Voihan vammainen (Into 2017) Lasten kuvasanakirja vammaisuudesta kaikille, jotka haluavat tietää enemmän vammaisten ihmisten elämästä.

AIKUISTEN FIKTIO

Axelsson, Majgull: Huhtikuun noita (WSOY 2005) Neljän sisaruksen maagisrealistinen tarina. Laitoshiitoon 50-luvulla suljetun cp-vammaisen Desiréen äidillä on kolme kasvattitytärtä, joiden elämää Desirée pyrkii seuraamaan ja ohjaillemaan, sillä hän pystyy irtoamaan ruumistaan.

Brown, Christy: Vasen jalkani (Otava 1973) Alun perin 50-luvulla julkaistu omaelämäkerrallinen teos, joka tunnetaan Jim Sheridanin Oscar-palkittuna elokuvana.

Fagerson, Vappu-Tuuli: Special edition – erikoispainos (Books on Demand 2018) Rempseä chick lit -tyylinen kertomus nuoren cp-vammaisen naisen arjesta, pinttyneistä ennakkoluuloista ja mediamaailman ilmiöistä.

Melander, Kata: Älä irrota (2017 kustannuspalvelu Type & Tell) Saaran vankila on kipu. Petterin onneton avioliitto. Saara kamppailee ollakseen olemassa omana itsenään kipukohtausten hallitessa elämää. Petterin kanssa he löytävät toisistaan mahdollisuuden.

ELÄMÄKERRAT JA MUUT FAKTAT

Ahola, Suvvi: Iljan äidiksi (WSOY 1999) Toimittaja Suvvi Aholan päiväkirja cp-vammaisen, Pietarissa lastenkodissa neljävuotiaaksi varttuneen Iljan ensimmäisestä vuodesta suomalaisessa kodissaan.

Alatalo, Tuomas: Olen ja saan sanoa (WSOY 1999) Jukka Parkkisen toimittama teos, jossa vaikeasti cp-vammaisen nuori kertoo taistelustaan löytää tavat kommunikoida ja ilmaista ajatuksiaan muille.

Graves, Robert: Minä, Claudius sekä Claudius jumala ja hänen vaimonsa Messalina (WSOY, useita painoksia) 1930-luvulla alun perin julkaistut teokset kuvaavat omaelämäkerralliseen tyyliin Rooman keisarin Claudiuksen elämää. Historioitsija Suetoniuksen mukaan Claudius änkytti, ontui ja hänen polvensa ja päänsä tärisivät. Syy oireisiin on epäselvä, mutta nykystoritsijat ovat ehdottaneet cp-vammaa.

Mustafa, Nujeen ja Lamb, Cristina: Tyttö Alepposta. (HarperCollins 2017) Tositarina 16-vuotiaana Syyriasta paenneesta cp-vammaisesta työstä, joka päättyy sisarensa kanssa Unkariin ja hakemaan turvapaikkaa Saksasta. Nujeen Mustafa on kirjoittanut kirjan yhdessä Cristina Lambin kanssa, joka on tunnettu kirjasta **Minä olen Malala.**

Urhonen, Amu: Kompastuksia: vammaispoliittinen pamfletti (Like 2011) Amu Urhonen kertoo kirjassaan tragikoomisia esimerkkejä, millaista vammaisena olo Suomessa pahimmillaan. Kirjan lopussa on joukko toimenpiteitä, joita itsenäisen elämän toteutuminen vaatii.

Webster, Diana & Webster, Victoria: Niin monta Mount Everestiä (Tammi 2011) Englantilaiskuisen, Suomessa syntyneen Victoria Websterin haave oli tulla lääkäriksi. Kukaan ei uskonut sen toteutuvan, koska Victoria oli saanut synnytyksen yhteydessä cp-vamman.

TIETOKIRJAT

Karvonen, Pirkko: Rajojen rikkoajat: Kotikuntoutus nuorten elämäntarinoissa (Väyläkirjat 2015) Yhdeksän vammaisen nuoren elämäntarinat, joissa englantilaisella kotikuntoutuksella oli merkittävä rooli.

Launonen, Kaisa ja Korpjaako-Huuhka, Anna-Majja (toim.): **Kommunikoinnin häiriöt: Syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita** (Palmenia 2011) Kommunikoinnin häiriöiden syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita pääasiassa logopedisessä näkökulmasta.

Väätäinen, Markku (toim.): **Haaveita, verkostoja, elämää: näkökulmia vammaisten nuorten itsenäistymiseen** (Jyväskylän yliopiston vammaistutkimuskeskus 2001)

Suomen CP-liitto on valtakunnallinen vammais- ja erityisliikuntajärjestö, jonka kohderyhmään kuuluvat cp-, mmc- ja hydrokefaliavammaiset lapset, nuoret, aikuiset ja heidän läheisensä sekä henkilöt, joilla on motorisen oppimisen vaikeus tai lievempiä motoriikan vaikeuksia.

SUOMEN CP-LIITTO RY ● Malmin kauppatie 26, 00700 Helsinki
P. 09 540 7540 ● toimisto@cp-liitto.fi ● cp-liitto.fi ● @cpliitto

CP-liiton henkilökunnan sähköpostiosoitteet ovat muotoa
etunimi.sukunimi@cp-liitto.fi

@cpliitto
